

“свет” држи сваки онај део, с ким долази у додир, а то је своју странку, своју секту, своју цркву, свој сталеж, своје друштво. Оног човека, који би тај свој “свет” протеглао на земљу у којој и столеће у коме живи, назвали би да је слободоуман и велика срца. Уздање у ову укупну изреку ни најмање не обара то, што су друга времена, народи, секте, цркве, сталежи и партије сасвим противно томе мислили и што још и данас противно мисле. Свако баца одговорност па свој свет, ако му се његови назори не подударају, са противним назорима светова других људи, и не тиче га се, што је само случај учинио ком свету да верује и да би исти узроци, који су учинили да је он у Лондону хришћанин, начинили у Кини од њега присталицу будизма и конфучија. – Ипак се даје по себи увидети, без да се доказује, да и векови могу грешити као и поједини људи. У сваком веку било је сијасет мњења, која други векови сматрају не само да су погрешна, већ да су сасвим будаласта; и извесно је, као што садашњост сада одбацује, некадашња општа мњења да ће исто тако будућа времена одбацити, оно што данас важи као опште мњење.

Оно што би се могло овоме приговорити било би од прилике: “Кад се забрањује распростирање заблуде, то се непогрешивост за себе не тражи у већој мери, него кад јавна власт у ма којој другој ствари, ради по својој увиђајности и на свој одговор. Моћ суђења, дата је човеку да се служи њоме. Што се човек може њом погрешно служити то не доказује, да се њом уопште и не треба служити? Ако се забрањује оно, што се држи да је штрудљиво, тиме се не тражи да се призна, да онај ко то забрањује, не може никад погрешити, већ се испуњава она нама грешним људима припадајућа дужност, да радимо по свом уверењу. Кад не би хтели ништа чинити по свом мњењу с тога, што би та наша мњења могла бити крива, то би нам све наше ствари ишле наопако и све би наше дужности остале неиспуњене. Приговор, који не приличи нашој целој радњи, не приличи јој ни у појединим случајевима. Дужност је владе као и појединих људи, да прибаве што је могуће боља мњења, да иста брижљиво развију и да их никад не намећу другима, осим тамо где су сигурни да су у праву. Ако су у томе једном извесни, (изводило би се као даље) онда не би била савесност већ пудљивост, која би се плашила радити по свом мњењу, и допуштати да се распростиру по вољи науке, за које се по својој савести мисли да ће људима штудити и за овај и за онај други живот; с тога ваља, што су људи у непросвећенија времена били оних мњења за која се сада сматра да су истинита. Дајте, рекло би се, да се постарамо да и ми не паднемо у исте заблуде; владе и народи падали су у другим стварима у заблуде, ипак се сматрало да ове ствари спадају њима у власт, - ударале су велике намете, водили су неправедне ратове – па зар ми више да не ударамо никакав порез, па, ма и врећали кога, зар да не ратујемо? Људи и владе морају радити како најбоље знају. – Безусловне извесности нема, донекле се можемо поуздати и то је довољно за цео човечији живот. Ми можемо и морамо сматрати да нам је мњење истинито, ако изаберемо, да нам оно предводи нашој радњи : а више и не захтевамо, но, да станемо злим људима на пут, да не кваре друштво, распростирући мњења која ми сматрамо да су погрешна и штетна”. – Ја одговарам за ово да се ту сувише захтева. Велика је разлика између овога, да ли ми сматрамо, да је једно мњење истинито, што оно, у свакој прилици где би се на мњење могло ударати, није оборено; или га сматрамо истинитим, само да станемо на пут, да се оно не може оборити. Да буде потпуно слободно негодовати и противуречити нашем мњењу, то је баш сам услов, који ће нам гарантовати